

DK - DIALOG

Slouží pro provozní účely Demokratického klubu. Určeno jeho členům.

Adresa: Demokratický klub, pošt.příhrádka 663, 111 21 Praha 1

Psychologický rozměr demokracii

K realistickým úvahám o současné situaci v naší společnosti a možná i při hledání východisek z krizí může napomoci psychologie (nebo spíše psychopatologie?). Zde je několik podnětů.

Z diferenciální psychologie a z psychopatologie víme, že mezi normou a extrémním či patickým stupněm nějaké duševní vlastnosti nebo sklonu je plynulý přechod, kontinuum. Tak např. slabomyslnost neboli oligofrenie tvoří nejkrajnější část rozložení kvantitativního ukazatele inteligenční úrovně, např. IQ. (Jde o onu známou křivku ve tvaru zvonu, tzv. normální, Gaussovo rozložení.) Musíme tedy počítat s tím, že v každé, tudíž i v naší populaci, jsou statisíce lidí mentálně subnormálních, i když ještě nedosahují hloubky slabomyslnosti. Ale ani těch se zjevným defektem není nijak málo: z definice slabomyslnosti vyplývá, že jich je přes dvě procenta (v každém věkovém pásmu), čili v našem státě více než tři sta tisíc. Pokud jde o dospělé, pouze malá část z nich je nezpůsobilá k právním úkonům. Volební právo mají tudíž i ti, jejichž mentální úroveň sotva dosahuje inteligence průměrného osmiletého dítěte. Ti také jistě nechybí na různých shromážděních, a protože jsou zvýšeně sugestibilní, lze je snadno manipulovat.

Mentálně subnormální jedinci jsou v každém státě. Ve stabilizovaných demokraciích však existují regulativy, zabraňující tomu, aby se lidé s omezenou schopností usuzovací a rozhodovací dostali na místa, ze kterých by mohli ovlivňovat osudy druhých. U nás hrála hlavní roli oddanost straně a z hlediska schopností to byl často výběr spíše negativní. Stále slyšíme, že personálně se toho mnoho nezměnilo. A přitom lze psychologicky pro celou řadu profesí a funkcí objektivně zjistit, nakolik kandidát odpovídá požadavkům, a to na celém kontinentu; laik možná rozezná schopného od neschopného, stěží však schopného od ještě schopnějšího. Laická "volba ředitele" má ještě jedno nebezpečí: ze sociální psychologie víme, že ve skupině podvodníků je sociometrickou hvězdou největší podvodník.

Kontinuum existuje také od normy k závažné a trvalé povahové deviaci, která se obvykle označuje jako psychopatie. I tady platí, že naprostá většina psychopatů má stejná práva jako ostatní občané, tj. i práva politická, včetně práva "podílet se na správě veřejných věcí", práva volebního atd. Týká se to i lidí s výrazně antisociálními sklony, tzv. sociopatů. Ti mohou mít podle klasického vymezení i povrchní šarm a poměrně dobrou inteligenci, netrpí úzkostmi, chybí jim smysl pro osobní odpovědnost, neobtěžují je pocity viny a nejsou schopni poučit se ze zkušeností. Jedinců s antisociálními sklony nepochybně přibývá a nepochybná je i souvislost s všeobecným úpadkem morálky v letech totality.

Vždy bude mít postaráno o členstvo strana, která je útočná a destruktivní, která má v programu boj (proti čemukoli), která slibuje i neschopným a líným blahobyt, anebo i jen nerealisticky a nezodpovědně "prosazuje" sociální opatření, na která stát nemá. Je-li ve vedení takové strany psychopat (s jistým šarmem, verbální inteligencí a ne vždy uvědomělou, avšak velmi silnou touhou po moci), dokáže manipulovat spoustu lidí mentálně subnormálních, psychopatických, zakomplexovaných, frustrovaných (frustrace vede zákonitě k agresi)...

Připomeňme znovu, že společnost se nedělí na slabomyslné a inteligentní a na amorální psychopaty a lidi morálně kvalitní. Přechod je plynulý. Škoda, že nelze zjistit, kam by se na těchto kontinuiích umístily průměry členů a stoupenců různých stran a hnutí.

Každá doba přeje jiným osobnostem, jiným konfiguracím osobních rysů. V době totality nemusel být člověk příliš inteligentní ani příliš snaživý, aby se vyšinul a zajistil sobě (a rodině) dobré bydlo. Stačilo být konformní, chovat se podle pravidel i třeba při vnitřním nesouhlasu. Z nekonvenčních, tvořivých lidí se vyšinulo jen pár špičkových, a ty ještě většinou objevila až cizina. Doma se dařilo těm, kteří se "aktivně zapojili", buď z přesvědčení anebo "z chytrosti". Těch druhých bylo asi mnohem víc. Povahové konfigurace, které jsou v dané době adaptivní, se posilují a výchovou pak přenášejí i na potomstvo. To je neblahé dědictví totality. Do éry demokratismu vstupuje národ zkažený totalitou. Obstojí?

Jan Srnec

Federace nebo konfederace?

Otázka státoprávního uspořádání naší republiky je stále naléhavější a aktuálnější. Podzimní projednávání návrhů ústav národních i federálních může vyústit v nebezpečnou roztržku a ohrozit i samu existenci státu. Bude tomu možno zabránit?

Slovenská politická reprezentace sice ujišťuje, že chce zachovat společný stát, zdá se však, že jeho existenci podmiňuje časově. Podle slovenského předsedy vlády Jána Čarnogurského, který je pokládán za umírněného politika, by měla federace trvat nejpozději do roku 2000, kdy se předpokládá, že by se Československo mohlo stát součástí Evropského společenství. Odhlédneme-li od tohoto data, které je pravděpodobně až příliš optimistické pro přijetí států východní Evropy do společnosti ekonomicky vyspělých států s plně fungující demokracií, zdá se, že většina slovenských poslanců je nakloněna tomu, aby případná nezávislost Slovenské republiky byla vyhlášena mnohem dříve, snad už za rok nebo za dva.

Slovenská snaha o větší autentičnost a samostatnost je pochopitelná. Slováci se cítí stále ve stínu a v područí Čechů, mají pocit, že s nimi zachází jako s menšinou ve společném státě a že mezinárodní společenství je nebere dostatečně na vědomí. I když mají svou Slovenskou republiku, domnívají se, že jsou stále nuceni podřizovat se rozhodnutí federálních orgánů, kde většina návrhů a rozhodnutí je připravována českou stranou. Z toho pramení i jejich reminiscence na bývalý Slovenský stát, ve kterém si zdánlivě řídili vlastní záležitosti sami podle svých úvah a svých potřeb. Jejich snaha o větší míru nezávislosti na federálních orgánech bude pravděpodobně silit a jejich setrávání ve společném svazku s Českou republikou budou podmiňovat volnějším svazkem, např. konfederací. A zde budou pravděpodobně narážet na odpor českých politiků, kteří se domnívají, že konfederace není přijatelná a že je to první stupeň k rozpadu federace. Mají pravdu? Domnívám se, že nikoliv. Argumentovat tím, že všechny konfederace se časem změnily na federace a že opačný postup je nemyšlitelný, považuji za nesprávný. Konfederace se ve federace měnila v okamžiku, kdy všechny její části dosáhly přibližně stejné ekonomické, kulturní i sociální úrovně. Rozdíly mezi Českou a Slovenskou republikou jsou však stále značné po všech stránkách a také způsoby a možnosti řešení ekonomických a sociálních problémů nejsou zcela totožné. Domnívám se, že případná konfederace by vůbec nemusela být počátkem zániku Československa, spíše naopak. I tak volný svazek, který by byl vázán jen celní nebo personální unií by byl lepší, než úplný rozpad doavadní federace. Ostatně vývoj v jiných zemích východní Evropy, především v Jugoslávii a SSSR ukazuje, že bude třeba hledat nové a netradiční formy společné existence a nelpět tvrdošijně na starých schématech, která v dnešní době jsou možná v mnoha směrech překonaná a nehovující. Nalezení takové formy našeho soustátí by odstranilo pocit podřizovanosti Slováků vůči Praze i pocit neustálého doplácení české strany na ekonomii a sociální politiku Slovenska. Zabránil-li dnes rozpadu státu za cenu uvolnění a větší samostatnosti obou částí, české a slovenské, může se jednou stát opět vrátit k pevnější struktuře. Připustíme-li dnes úplný rozpad nynější federace, bude takový návrat v budoucnu pravděpodobně už zcela nemožný.

Praha, 1.8.1991

Karel Vaněček

P o z n á m k a

K dopisu Miroslava Kacla z června 1991 uvedenému v Dk - Dialogu č. 6/1991 bych chtěl učinit poznámku, avšak jen pokud jde o otázku vydávání československých občanů z Československa.

Postřeh, že Listina základních práv a svobod (na rozdíl od původního návrhu ve znění publikovaném v LN dne 3. 10. 1990 čl. 5 odst. 2 věta druhá) neobsahuje ustanovení o nevydání československého občana cizí moci, je správný. Možná to souvisí právě s tím, že zahraniční vzory, k nimž zřejmě bylo přihlíženo, kladou důraz na lidskou dimenzi, takže občanský aspekt nezvýrazňují.

Po věcné stránce je mi názor kol. Kacla dosti blízký. Domníváme se, že nejde o otázku, která by byla zcela bez vztahu k čistě lidským právům, i když jde o občana; v čl. 14 Listiny se v odstavci 4 větě druhé uvádí (ač systematicky jde o oddíl základních lidských práv a svobod), že občan "nemůže být nucen k opuštění své vlasti". Vykládal bych to tak, že jde o opuštění nejen trvalé, ale i dočasné; z tohoto hlediska by šlo o omezení (event. legální) lidského práva, jež se však (rovněž legálně) vyskytuje i v jiných souvislostech (omezení svobody v trestním řízení).

Proto by Dk, pokud by se s danou otázkou setkal, měl působit k bedlivému zvažování vytváření legálních předpokladů pro zásahy do lidských a občanských práv. Legální předpoklady by zřejmě měly podobu extradičních ustanovení ve smlouvách typu právní pomoci (ustanovení o vydávání osob k trestnímu stíhání ve druhém smluvním státě). Dosavadní čs. smlouvy tohoto typu extradici čs. občana nepřipouštějí, event. ji výslovně vylučují. (Na Západě - což souvisí zřejmě s integračními trendy obecnými - je však praxe, a to zřejmě smluvně založená, leckdy taková, jak ji kritizuje kol. Kacel; dalším příkladem - kromě těch, které uvádí - bylo vydání britských fotbalových fanoušků do Belgie k trestnímu stíhání pro násilnosti, z nichž byli obviněni v Belgii.)

22.8.1991

Sý

I n f o r m a c e

Dne 22. srpna t.r. uspořádal Demokratický klub ve studovně Základní geografické knihovny přírodovědecké fakulty UK v Praze na Albertově diskusní setkání s členem Dk Ludkem R y c h e t n í k e m, profesorem na univerzitě v Reading ve Velké Británii. Tématem zasvěceného a zajímavého úvodního slova byly aktuální otázky demokratiemu z pohledu britských zkušeností. Náledná diskuse, které se zúčastnila většina přítomných, se mimo jiné soustředila na současné problémy ve vztazích mezi Čechy a Slováky v souvislosti s hledáním nosných demokratických principů při řešení otázek státoprávního uspořádání ČSFR.

jjk